

KGORO YA THUTO YA GAUTENG
DITLHAHLOBO TŠA MAREMATLOU

OCTOBER / NOVEMBER 2005
OKTOBER / NOVEMBER 2005

SEPEDI LELEME LA TLALELETŠO
MAEMO A A PHAGAMEGO
(Lephephe la bobedi)

NAKO: diiri tše 2

MEPUTSO: 80

DITAELO:

- Lephephe le arotšwe ka dikarolo tše TLHANO, e lego A, B, C, D le E.
- Karolo ye nngwe le ye nngwe e na le ditsopolwa tše NNE tše di nago le meputso ye 40.
- Araba dipotšitšo tše PEDI go tšwa dipukung tše PEDI tše o ithutilego tšona.
- Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A
THETO

POTŠIŠO 1

Senakangwedi 5 – D.M. Mampuru

Bala ditsopolwa tše di latelago ka tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

Lelalaphaephe

Ba se sa tšeelana mello,
Ba mmolaiša phefo ya kgakanego,
A itira setseketseke, 3
Goba a fetwa ke riba la bophelo.
O fetogile mohlaki,
A nyentšha bontši, 6
A nkgela meloko bokapodile,

- 1.1 Na lelalaphaephe ke eng ge o bona? (1)
- 1.2 Na maikutlo a moreti ke afe seretong se? (1)
- 1.3 Thuto ye re e hwetšago mo ke efe? (2)
- 1.4 Malalaphaephe a ka tlošwa bjang mebileng? Efa tsela tše PEDI. (2)

- 1.5 Ntšha morumokwano wa mathomo mo temathetong ye. (1)
- 1.6 Ke mabaka afe a MABEDI ao a dirago gore batho ba šišingwe motho yo? (2)
- 1.7 Tsopola mothalotheo wo o hlalošago gore seretwa se itira setlaela. (1)
- 1.8 Na ke tshwanelo gore ge motho a na le mathata a iphešo mohlaki? Efa kakanyo ya gago. (2)
- 1.9 Ke bomang bao ba bolaišago seretwa phefo ya kgakanego le gona ke ka lebaka la eng ba dira bjalo? (2)
- 1.10 O kwana le dikgopolo tša leloko le tšeo di tšwelelago mo mothalotheong wa mafelelo? Efa kakanyo ya gago. (2)

Setsopolwa B

Mponele ngwanaka

O be o le kae ngwanešo,
Ge bangwe re matlafatšwa.
A gago mahlatse o šietšeng?
Gobane a rena re phuhlame nao.
Go tšwa go a boKubu le boKwena.

3

Ge e le wa ka o bonagetše,
Sa ka sereto se retilwe,
Thari ke boile ka ye kgolo.
Wa gago o kae mosadi,
Metangtang yona o feditše.

6

9

- 1.11 Gabotsebotse sereto se se bolela ka eng? (2)
- 1.12 Sereti se ra go reng ge se re: **a rena re phuhlame nao?** (1)
- 1.13 Sereti ge se re: **ge e le wa ka o bonagetše** se šupa eng? (1)
- 1.14 Go bose go retwa. Na ba kile ba go reta, o be o dirile eng? (2)
- 1.15 Na thari ye kgolo ye a boilego ka yona ke efe? (1)
- 1.16 Metangtang ye go bolelwago ka yona mo ke eng, le gona e amana bjang le seretwa? (2)
- 1.17 Na ke tshwanelo gore seriti se bolele mantšu a **mponele ngwanaka?** Kgopolo ya gago ke efe tabeng ye? (2)

Setsopolwa C

Meritimebedi

Meriti ye mebedi lefasetereng la ka!
Mongwe moriti, mong o tsebja ke mosadi;
Ke moriti, o swana le mong wa wona 3
Ka bokopana, le ka boso, ba a swana
Ka kgang le ka swele, ba a swana
Ka boradia, le bohe, ga ba fapane felo. 6

- 1.18 Na moreti o bolela ka eng ge a re: **meriti ye mebedi lefasetereng la ka?** (2)
- 1.19 Na moriti wo wa bobedi o tshwenya moreti ka eng? Efa dintlha tše PEDI. (2)
- 1.20 Ke ka lebaka la eng moriti woo o sa swane le moreti? (2)
- 1.21 Efa dintlha tše THARO go tšwa temaneng tšeo di bontšhago gore meriti ye e a swana. (3)

Setsopolwa D

Mainamologa

Mainama namologa
Mmagwe ke molo
Mainama namologa 3
Mmagwe ke molo
Ke molo wa dithuri wee a wee a
Mmagwe ke molo 6

- 1.22 Koša ye e opelwa neng le gona e opelwa ke bomang? (2)
- 1.23 Ntšha mothalotheo wo o nago le poeletšo ya tumanoši o be o hlaloše gore e šoma eng? (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: [40]

KAROLO YA B
TERAMA

POTŠIŠO 2

A mo swina ngwana na 'thakana – M.S. Serudu na

Bala ditsopolwa tše di latelago ka tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

Modupi (O a <i>ngaletša</i>)	: O tla nkgopola. O mpona botlaela. Le ipeile pele ga bakgalabjana, rena masogana re le gona.
Mmatlala (O <i>itiwa ke letswalo</i>)	: O reng Modupi! O re bakgalabje ba reng?
Modupi (O a <i>mo gegea</i>)	: O reng o phapharega, kgane ke rileng?
Mmatlala (Ka <i>phišego</i>)	: O se ke wa ikgakantšha! Bolela, o re bakgalabje ba reng?
Modupi	: Na ke mathomo o ekwa lentšu la mokgalabje?
Mmatlala	: Mpsm! O na le taba ke a go bona mošemane tena!
Modupi	: Se mpitše mošemane. Mokgwa o nago, ngwanenyana tena. Nna ke be ke tletše fela tša lerato. Tšeo tša gago tša go tšhošwa ke bakgalabje ga di nkame le gatee. Ke go botša fela gore ke a go rata, ke moka. Sa gago ke go šala o inagana, o tle o mphetole.
Mmatlala	: Ke a le leboga leratwana leo la gago la šeleng! Le phetolo o tla e fiwa ke mpša. Rena boMmatlala ga re ratane le digatamerokwana tša go swana nago.

- 2.1 Ke mang yo a rego Modupi ke segatamerokwana le gona ka lebaka lefe? (2)
- 2.2 A ke taba ye botse ge Modupi a re o nyaka Mmatlala a eba mosadi wa go tloša bodutu? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 2.3 Ke ka lebaka la eng Mmatlala a bitša Modupi mošemane? (1)
- 2.4 Na o bona Modupi taba ya go bitšwa mošemane e mo thabiša? Efa maikutlo a gago (2)
- 2.5 Na Mokgalabje yo go bolelwago ka yena mo ke mang ebile o tswalane bjang le Modupi? (2)
- 2.6 O bona go lokile gore Mmatlala a tšhoge ge Modupi a bolela ka lentšu la mokgalabje? Fahlela karabo ya gago. (2)

Setopolwa B

Segola	: Hle Mma, anke o re botše se tate a go dirilego sona. O se ke wa re theletša pelo.
Mologadi	: Ngwananyana wa lebojana a tla a hlola ditshele, mmaantswetše!
Modupi (<i>O fela pelo</i>)	: Le reng le duletše go bolela ka dika, Mma? Kgane ga le nyake go re botša se se diragetšego?
Mologadi	: Ke a nyaka, bana ba ka. Ke balabadišwa ke go tšalelwa le bohloko bja pelo. Tate wa lena o tloga a hlabile pelo ya ka ka lerumo.
Segola	: Nna ke bona nke ge o ka re botša se se go tshwenyago, o tla imologa.
Mologadi (<i>Ka bofokodi</i>)	: Tata lena o ile!
Modupi (<i>Ka letšhogo</i>)	: Neng?
Mologadi	: Maabane bošego.
Segola	: Nna ga ke kwešiše le gatee, Mma. Na o ra gore o ile boyabatho?
Mologadi	: Aowa ngwanaka, se nkwele thoko. Ke šupa gore le ka se sa mmona ka mo gae.
Modupi (<i>ka kimologo</i>)	: Oo, ke be ke tšhogile ke re mma o re o ile sannodi. Bjale ke ka lebaka la eng re ka se sa mmona?
Mologadi	: Ee, le ka se sa mmona. O re o feditše ka nna le lena, re tla šala re di bona.

- 2.7 Ngwananyana yo go bolelwago ka yena mo ke mang? (1)
- 2.8 Go reng Mologadi a re ke ngwananyana wa lebojana? (1)
- 2.9 Na Segola o tšweletšwa bjalo ka motho wa mohuta mang? Hlaloša ka dintlha tše PEDI. (2)
- 2.10 Modupi o be a tšhogile, na o be a tšhošitšwe ke eng? (1)
- 2.11 Segola o ra go reng ge a re:
- 2.11.1 O tla imologa (1)
- 2.11.2 O ile boyabatho (1)
- 2.12 Ge nkabe o le Mologadi, o hlagetšwe ke bothata bja go swana le bjo a lego go bjona o tla begela bana ba gago bjang? Hlaloša. (2)
- 2.13 Ke ka lebaka la eng tatagoboModupi a re o feditše ka Mologadi le bona? (1)

Setsopolwa C

Mmatlala	: Ijo, Mma, re duletše dikgang mokhwi ke lebetše le go šetša Lekope dijo tša mosegare.
Pebetse	: Dira ka pela, ngwanaka. Monna o thopša ka mpa le lerato. Ge o ka se dire bjalo, dithaka di tla mo thaula wa swaba.
Mmatlala	: Go lokile, Mma, e re ke dire ka pela. (<i>Mmatlala o a tšwa</i>)
Pebetse (<i>O bolela a nnoši</i>)	: Lehono gona ke mmoditše. Ge e le mosadi o tla gara thetho. Go ja go ganwa ke mang? Ba tla re go aga ntlo ya bona, ba be ba nkgela ya ka. Le gona ke nyaka gore ba e age kgole le mefefa ye. O a aketša Lekope o wetše ka mokhwi (O šupa ka gare ga seatla.) Re tla mo gama a be a fuša! (<i>Oa tšwa</i>)

- 2.14 Ke dikeletšo dife tše PEDI tšeo Pebetse a neago Mmatlala mabapi le Lekope? (2)
- 2.15 Ge o ka ba le motswadi wa go swana le Pebetse o ka thaba? Ntšha maikutlo a gago. (2)
- 2.16 Pebetse o ra bjang ge a re: **Lekope o wetše ka mokhwi?** (1)
- 2.17 Ge o bona dithaka ke eng? (1)
- 2.18 Ke dilo dife tše PEDI tšeo Pebetse a rego Lekope le Mmatlala ba swanetše go di dira? (2)
- 2.19 Pebetse o be a duma gore boLekope ba mo direleng? (1)
- 2.20 Go gama motho a be a fuša ke go dirang? (1)

Setsopolwa D

Pebetse	: Le dihlong ga o natšo, o re 'pee'. Na o lebetše gore Lekope o go nyetše?
Mmatlala (<i>Ka mereba</i>)	: O nnyetše eupša ga a nthate, o sa ntše a rata mokgekolwana yola wa gagwe.
Pebetse	: Ga go na le monnayo a ka rego a sa go rate a go direla tšeo Lekope a go direlago. O ka holofela selo seo se diogo tšwelelase akga matsogo, se tla go fa eng?
Mmatlala	: Mma nna le Mokalabi re šetše re kwane gore re yo dula kua Bokgalaka. O rekile ntlo ya kgoparara ya go phala dišhila tšela Lekope a nkagetšego.
Pebetse (<i>O nolegile moko</i>)	: Lehono gona o mpontšhitše gore gao selo, ngwanaka, o hloka tebogo. Mokgalabje wa batho o tla betwa ke pelo.
Mmatlala	: Ga ke na le taba le yena. Ga e mmeme. Nkane le yena ga a ka a kwela Mologadi bohloko ge a mo tlogela. Le nna ke nyaka go mo tlogela. Le nna ke nyaka go mo hlabisa ka lerumo leo a hlabilego mosadi yola wa batho.
Pebetse	: O moloi, ngwanaka. Ga o na lešoko la bosadi! Modimo o tla go otlala.

- 2.21 Go reng Mmatlala a itebatša gore Lekope o mo nyetše? (1)
- 2.22 A ke nnete gore Lekope ga a rate Mmatlala? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 2.23 Gabotse Mmatlala o itshepile eng? (1)
- 2.24 Go ya ka temana ye Pebetse o bonala e le mosadi yo mobjang? Efa dintlha tše PEDI. (2)
- 2.25 Pebetse a re Lekope o tla betwa ke pelo ka lebaka lefe? (1)
- 2.26 Ke ka lebaka la eng Modimo a tla otlala Mmatlala? Hlaloša. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA B: [40]

KAROLO YA C
PADI

POTŠIŠO 3

Nnete fela – M.A. Kekana

Bala ditsopolwa tše di latelago ka tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

Rakgadiatšona o ile a ba kgothatša, ka gore kgang ke ge ba na le bona bao ba babedi, ga go swane le fela, gobane ba bantši ba hloka le o tše wo ba ka ikhomotšago ka yena.
“Ke nnete ruri.” Noko a realo a mo tlatša: “Ke re ge e šetše pelo ya ka e nyaka go ya kgole, ka boa ka homotšega, gobane ka yo Karabo ke na le molotaleina, ga ke fela. Ke thome ke leboge ge ke na le yena gobane ke phumotšwe megokgo. Gona moo ke napile ke lesa go balabala gantši. Ke bone gore thapelo tša ka di arabilwe ka Karabo.”
Bubbles yo a bego a le ka phaphošing ye e latelago o rile ge a ekwapolelo yeo ya mo tsena pelong. Monaganong wa gagwe le ge e le ngwana a ilalo o ile a no kwešiša gore mahlong a tagwe Karabo ke yena ngwana yo bohlokwa go feta yena. Ke gore yena ga se ngwana wa selo. Mmallo! Bubbles o rile go ela hloko taba tše a tšwela ntle a ya go khuta ka lepokising la malahla, a fihla a lla ka mokgwa wo a sa kago a lla ka gona pele.

- 3.1 Na go lokile gore mojalefa e be ngwana wa mošemane? Efa boikgopolelo bja gago. (2)
- 3.2 Noko o re o a homotšega, na o homotšwa ke eng? (1)
- 3.3 Noko o ra go reng ge a re: **Ke na le molotaleina?** (1)
- 3.4 Na molotaleina yo ke mang? (1)

- 3.5 O bona e le tshwanelo gore Bubbles a re go kwa polelo ya rakgadiagwe e mo tsene pelong? (2)
- 3.6 Ke taba efe yeo e dirilego gore Bubbles a ye go khuta ka lepokising la malahla? (2)
- 3.7 Ge e be e le wena Bubbles o ekwa taba tše bjalo o be o ka yo khuta? Ntšha maikutlo a gago. (2)

Setsopolwa B

Go bolela therešo, Karabo o be a tšhogile go tlo tšwa ka gae a yo iponela, ga a bone gore o tla kgona bjang. Ke seo a thomilego go ba le lehloyo go tatagwe go mo kgoromeletša ntle bjalo. Ka mehla matšatšing a a fetilego o be a sepela ka maikutlo a polokego ka go tseba gore yena o na le lefa. Tatagwe o bolaile polokego yeo ka go mmošša serokaphatla gore go yena a ka se sa hwēša selo. O be a ikwa a šetše nyanyeng a bona lefase le mo menogetše. Se se be se sa tsotiše fela, se be se mo tsentshitše gape le lehufa ka lefa leo yena a ka se le hwetšego.

Ka lehloyo la gagwe go tatagwe o be a sa tshwenyege. Eupša ka lehufa gona o be a beega sebakabakeng. Yena le Bubbles ka mehla ba gogišane gabotse. Le ge ka nako a hwetša a na le mo a solago boitshwaro bja kgaetšediagwe fela e be e se mo a ka felelwago ke maikutlo a borutho go yena. O be a kwa a nyama go hufagela se a tllilogo go se hwetša, fela maikutlo ao a be a le maatla go no lekana le a lehloyo go tatagwe.

- 3.8 Ke lebaka lefe leo le dirago Karabo gore a tšhoge? (1)
- 3.9 Ge e be e le wena Karabo o le mo mathateng a go swana le a a lego go ona o be o ka hloya tatago? Efa maikutlo a gago. (2)
- 3.10 Karabo o be a sepela ka maikutlo a polokego ka lebaka lefe? (1)
- 3.11 Ka dintlha tše PEDI re botše gore go diregile eng? (2)
- 3.12 Karabo o ikwa a le nyanyeng ka seo tatagwe a mmoššago sona. A o dumelelana le taba ye? Fahlela karabo ya gago. (2)

Setsopolwa C

Ke tla le lwela le bjale. Le ka se lobe go swana le *sinema* yela gobane nnaga ke swane le wena.” A bolela a budulala ka boikgantšho. “O sa tllilo go nyama gobane se o se kganyogago se ka se direge, o tla bona.” Ka seo sebaka Kwena a fihla go yena a mo tšea a tšwa naye.

Bubbles a lebedišiša tulo ye Kwena a mo tlišitšego go yona ye mo ntle ga motse. Mme a šetša naga ye e tšhephilego ka letago la selemo. Magodimo a hlwekilego a le botaleng bjo bo tebilego. Letšatši le šuta ka boiketlo nke le lakalela go ya bodikela. Le lešoka le ba dukologile ka gohle go fihla bogomaponong. Botse bja tulo ye o ile a bo bona, fela e be e se bjo bo ka thakgatšago pelo ya gagwe. Mme ka go hloka lethabo a retologela go Kwena yo a dutšego a fola ka setu.

- 3.13 Na Bubbles le Kwena ba tswalane bjang? (1)
- 3.14 Bubbles a re o tla le lwela le bjale, na o lwela eng? (1)
- 3.15 Na sinema ye e lobišitšwe ke mang le gona ka lebaka la eng? (2)
- 3.16 O bona seo Bubbles a ikgantšhago ka sona se tla felela a se phološitše? Efa kakanyo ya gago. (2)
- 3.17 A seo Kwena a se dirago go Bubbles se a swanela? Efa maikutlo a gago. (2)
- 3.18 Kwena o be a išitše Bubbles kae? (1)
- 3.19 Hlaloša lefelo leo Kwena le Bubbles ba lego go lona ka dintlha tše PEDI. (2)
- 3.20 Ke ka lebaka la eng Bubbles a hloka lethabo? (1)

Setsopolwa D

Mme le morago ga lehu la mogatšagwe Pula o sa swere ka tselayona yeo. Go dutše ba leloko go wona go fihla kgwedi tše pedi tša go feta ge batho bao ba tloga ba hweditše legaele e lego la bona bjale. Bjale Pula o naganne go o šomiša bjalo ka lefelo le a ka felago a re ka nako ya maikhutšo a ya go khutša go lona.

Kgwedi ya go feta Pula o ile a fa Bubbles senotlelo se sengwe sa ngwako woo ka mantšu a: “Ka nako ye o kwago o rata go itiwa ke moya kgakala le Pelindaba, o ka ya wa šomiša ngwako wola. Le wona o tla rata go tloga bodutu ka go hwetša baeng. Ke tšo o tsošološa ke legae le thabišago, o a tseba. Ga ke kgolwe le Kwenaa ka ba le ngongorego efe go fetša nako go wona. O na le tšohle tše a ka di thabelago go swana le mogalantšu le mohlagase, ešita le thelebišene. Ke eng se a ka se belaelago....”

- 3.21 Ge o bona Pula o šomišetša ngwako woo go dirang? (1)
- 3.22 Ke ka lebaka la eng Pula a efa Bubbles senotlelo sa ngwako woo? (1)
- 3.23 Na o kwana le Pula ge a re ngwako wo o tla tloga bodutu ka go hwetša baeng? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 3.24 Go ya ka temana ye o ka hlaloša Pula e le motho yo bjang? Efa dintlha tše PEDI. (2)
- 3.25 Ke dilo dife tše THARO tše di ka dirago Kwena a thabele ngwako woo? (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: [40]

KAROLO YA D
DIKANEGELOTŠHABA

POTŠIŠO 4

Moepathutse – S.A. Makopo

Bala ditsopolwa tše di latelago ka tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo

Setsopolwa A

“Aowa, o be a se gona. Gape mahlo a gago ga a sa le bogale bjalo ka kgale; o godile o phela ka bofokodi matšatši a:

“O a rereša ngwanaka. Mpotše phukubje o be a reng a sa tle, a nyatša molao wa ka? Gwa botšiša kgoši ya diphoofolo.

“Kgoši, nna ke kwele phukubje a bolela gore a ka thabela gore o hwe, diphoofolo di kgone go phela ka boiketlo.”

Ke mo tau e ilego ya befelwa, mariri a be a emela godimo.

“Ke mantšu ao a boletšwego ke phukubje ao? Go lokile phiri, sepela. Phukubje o tla ntseba gore ke nna mang.”

- 4.1 Na ke tshwanelo gore o sebe ka mogwera wa gago bjalo ka ge phiri a dirile ka phukubje? Ntšha maikutlo a gago. (2)
- 4.2 Ke ka lebaka la eng mahlo a tau a se sa le bogale bjalo ka kgale? Efa mabaka a MABEDI. (2)
- 4.3 Ke tshwanelo gore Phukubje a nyatše molao wa kgoši ya diphoofolo? Efa kgopolo ya gago. (2)
- 4.4 Efa mabaka a MABEDI ao a dirago gore tau ge e befetšwe mariri a emele godimo. (2)
- 4.5 Tau o ra go reng ge a re phukubje o tla ntseba gore ke nna mang? (1)

Setsopolwa B

Ge diphoofolo di sepetše, tau ya tlelwa ke kgopolo ye nngwe

“O a tseba ke lebetše taba ye bohlokwa! Nkabe ke boditše diphoofolo gore ke sa tlo di bitša gape go di botšiša mabitšo gore go se be le kgakanego.”

Morago ga matšatšinyana Kgoši Tau a bitša pitšo ye nngwe gape. Erile mola diphoofolo di kgobokane leboelela a di begela a re? “Lehono ga ke a tla go le abela mabitšo. Modiro woo o phethilwe maloba. Ke rata go le botšiša mabitšo a lena ka o tee ka o tee go bona ge le sa ntše le a elelwa.”

Ka nnete tau a thoma ka phoofolo e tee, e tee. Tša mo fetola di bolela mabitšo a šona. Ge a fihla go tonki, tau a re: Agaa, wena! Mphe lebitšo la gago!

Tonki ya palelwa ke lebitšo la yona. Tau a befelwa a thoma go goga tonki ka ditsebe ka baka la go se kwe le go se theetše le botlatla bja yona. Tau a di goga, a di taramolla. Ka nako yeo ke ge tonki e goelela ka go kwa bohloko.

- 4.6 Go reng Kgoši Tau a bitša pitšo ye nngwe gape? (1)
- 4.7 Go tšere nako ye kaakang gore Tau e bitše pitšo? (1)
- 4.8 Modiro wo Tau a bego a o phethile maloba ke ofe? (1)
- 4.9 Ke lebaka lefe leo le dirilego gore tonki ba e goge ka ditsebe? (1)
- 4.10 A ke tshwanelo gore tau a befelelwe tonki ge e lebetše leina la yona? Efa kgopolo ya gago. (2)

Setsopolwa C

Ge mmutla a ntše a sepela bjalo a itheta, a hwetša botšhwene ba apeile bjala. A ba laela gore ba bo kgothole. Botšhwene ya ba lekgakgathokgatho ba ntše ba lla ba nagana gore ke kgoši ya diphoofole, tau. Ke mo mmutla a napilego a tšea bogoši bja diphoofole ka mokgopa wa tau, a bitša diphoofole ka moka go di fa molao wa gore ge di le go sela le go soma, di boe ge letšatši le sobela. Tšatši le lengwe ge go yo selwa, hlong a re: Nna ke a lwala, ke tla hlwa mo gae ke itheeleditše.” Mosegare ge go sepetšwe, a šetše a sekame, a kwa košana yela ya mmutla ye e rego:

“Ke mmutla motona
Ke mmutla ke fenya botau”

Mmutla o be a itebetše, gomme a tšwele ka mokgopeng a ipoeletša gantšintši. O rile ge a bona meriti e ewa, a boela ka mokgopeng ka go tseba gore maphoofolo ka moka a batametše go boa.

- 4.11 O bona Mmutla a dirile gabotse ge o re ditšhwene di kgothole bjala? Ntšha maikutlo a gago. (2)
- 4.12 Mmutla o thopile bogoši bja maphoofolo bjang? (1)
- 4.13 Ke molao ofe woo Mmutla a o filego maphoofolo? (2)
- 4.14 Na ke taba ye botse go fora batho bjalo ka ge Mmutla o dirile ka botšhwene? Efa kgopolo ya gago. (2)
- 4.15 Ke lebaka lefe leo le dirilego gore hlong e šale gae? (1)
- 4.16 Ka nnete Mmutla o fenya botau. Kgopolo ya gago ke efe mabapi le taba ye? (2)
- 4.17 Thuto ye re e hwetšago mo ke efe? (1)
- 4.18 Efa košana e tee yeo wena o e tsebago ka methaladi ye mebedi. (2)

Setsopolwa D

Ka letšatši le lengwe Matheetšabohle a biša morwa wa gagwe a bolela naye a re: “Monna, bosasa nna le wena re swanetše go wela tsela. Re ka se kgone go bolawa ke tlala mola re na le tonki. Re swanetše go e bapatša gore re kgone go hwetša sa go ja.” Ge letšatsi le ntšha nko ke ge Matheetšabohle le morwa wa gagwe ba le tseleng go ya go bapatša tonki yela. Ba be ba e gapa. Ba se ba fihle kgole ba gahlana le banenyana ba tšwa nokeng. Bona ba thoma go šupa Matheetšabohle le morwa wa gagwe ba ba sega ba re: “Bonang batho ba ditlaela! Ka babedi ba sepela ka dinao mola ba gapa tonki. Nkabe mongwe wa bona a e namele, mongwe a sepela ka dinao, ka morago yola a bego a nametše a fologe go namele yo a bego a sepela ka dinao, bjalo-bjalo.” Matheetšabohle a lewa ke dihlontsi ge a ekwa dikwero tšeo, a tšea morwa a mo lahlela godimo ga tonki, gomme ba sepela.

- 4.19 Matheetšabohle le morwa ba wela tsela ba ya kae? (1)
- 4.20 Ke lebaka lefe leo le ba gapeletšago gore ba wele tsela? (1)
- 4.21 Maikemišetšo a bona gabotse ke afe? (2)
- 4.22 Na ke taba ya maleba gore wena o be matheetšabohle? Efa kakanyo ya gago mabapi le taba ye. (2)
- 4.23 Ge o bona batho ba ba be ba ba kganyogela go dira tše botse? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 4.24 Go reng banenyana ba ba bitša ditlaela? (2)
- 4.25 Ke maele afe ao banenyana ba ilego ba ba fa wona? Efa a MABEDI. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA D: [40]

KAROLO YA E
DIKANEGELOKOPANA

POTŠIŠO 5

Go tseba mang? – H.H. Ramokgopa

Bala ditsopolwa tše ka tlhokomelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwa A

Go laetša gore go na le se sengwe se se laolago tše tša bophelo. Kgane banna, Basotho ba loile lapa le la gaFeus? Aowa, go thwe Makgowa ga a loive ke dihlare tša Basotho. Kgane o loilwe ke Makgowa a mangwe? Aretse, fao a ka se tsebe. Ee, bophelo bo a makatša.

Le ge ditsela di be di sa tsebalege kudu, mo Saki a ilego a gata poriki gore a fete botse, MmaFeus a bona eka o senya nako. A re: "Saki, o a diega. O bona eka ke a swaswage ke re phakiša? Ke tseba se ke se bolelago. Kitima!"

Ge ba tsena tseleng ya sekontiri kua All Days, MmaFeus a re: "Saki, gata!" A realo ka lentšu la go thuthumela, a lebeletše monna wa gagwe a fetoga mmala a eba yo motala, a bile a pitikama ka mokgwa wo o šokišago.

Ge ba sa tšo feta Dendron ba gata dithapo tša go rea ba lebelo, gomme maphodisa a tsela a ba emiša. Ba garolagarola Saki wa batho ka mantšu a bogale, eupša ge ba bona mohumagadi wa Lekgowa ka kua morago, a bile a ba laetša monna yo a rapaletšego setulong, bogale bja kokobela, MmaFeus a ba hllošetša ka bokopana se se dirago gore ba kitime bjalo, gomme le bona ge ba lebelela monna yoo wa molwetši ba kwišiša lebelo leo.

- 5.1 Na o kgolwa gore boloi bo gona? Maikutlo a gago ke afe mabapi le taba ye. (2)
- 5.2 Ge o bona MmaFeus o loilwe goba bjang? Efa tlhalošo ya gago o lebeletše ka moo MmaFeus a rego Saki a kitimiše mmotoro. (2)
- 5.3 O bona e le taba ye e lokilego gore motho a kitimiše mmotoro ka lebelo la go feta leo ba le beilego tseleng? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 5.4 Ge Saki a kitimiša mmotoro bjalo o ya kae le gona o ya go dirang? (2)
- 5.5 MmaFeus ge a re: **Saki gata** o be a era go reng? (2)
- 5.6 A ke tshwanelo gore maphodisa a tsela a garolegarole Saki ka tsela ye ge a be a gatile dithapo tša lebelo? Maikutlo a gago ke afe tabeng ye? (2)
- 5.7 Ge nkabe maphodisa a se a bona mosadi wa lekgowa a na le Saki, o be a tla hlalagelwa ke bothata bofe? (1)

Setsopolwa B

Ngwako wa Mmane MmaPhuti e be e le wa phapoši tše pedi, gomme go yona go dula batho ba lesometharo; T.T. e tlo ba wa lesomenne, gomme e tlo ba bothata ka gobane ge go robalwa go swanetše go tlošwa ditulo, di kgophelwe felo gotee gore ba kgone go ala, go tingwe mabone go kgone go robalwa. Ge go dutšwe go dutšwe, ge go o balwa go a robalwa. Mantšiboa ao MmaneMmaphuti a lemoga bothata, gomme a boledišana le Rraphuti gore yo ngwanangwanabo a ka mpa a yo dula le masogana a mangwe a gabo ka kua moše ga mmila wa bone gore a kgone go lokologa ka ge a sa tlwaela go robala ka mokwawo. Mo ba bego ba dula go be go le kaone, le gona bana e be e sa le ba banyenyane ba sa tshwenye. Gosasa ba tsoga ba tšhela T.T. ka tšona. Ka ge a letše a di bone a dumela.

- 5.8 O bona go swanelegile gore moagišani wa gago a amogele baeng ba gago ge o se gona? Fahlela karabo ya gago o lebeletše Mma Tentenki. (2)
- 5.9 Go reng Mmane MmaPhuti a leboga Mma Tentenki? (1)
- 5.10 Ge e be e le wena ba go kgaogantšhitše le merwalo ya gagwe o be o tla dirang? (1)
- 5.11 Kua ga Mmane Mma Phuti ba be ba lebane le bothata bofe? (1)
- 5.12 Go fokotša bothata T.T. o ile a išwa kae? (1)
- 5.13 Ge e be e le wena T.T. o bone seemo sa lapa la Mmaphuti o be o ka dirang? Ntšha maikutlo a gago. (2)

Setsopolwa C

Mohla mokgekolo MmaPhala a bolokwa batho e bileba bantši, le ba go tšwa Borwa ba tšile ka pese ya 'Arrow Coaches', eupša ba swanela go iša setopo sa gagwe ka go morwa yo mongwe ka gobane ka mo ga gagwe go be go metše mabjang, barwa ba lewa ke dihlong ge bagwera ba bona le metswalele le batho ba diswaethe tša bona ba tlo bona go hloka tlhokomelo ga bona le basadi ba bona go mosadi yoo ba tswetšego, a ba godiša, ya ba ya ba banna ba ba nago le malapa a bona.

Ge dibotse di tla se lebane go tseba mang?

Mashilo le morathoagwe bjale ba kgodišong ya basadi bale kokoabona a bego a hlwa a re ke bana ba badiidi. A ruri ba tla godišwa ka tlhokomelo? Na ba tla godišwa ka lerato ke bomogatšamalomeabona? Go tseba mang?

- 5.14 Go reng barwa ba MmaPhala ba sa iše setopo sa mmabona ka lapeng la gagwe? Efa mabaka a MABEDI (2)
- 5.15 A o bona e le tshwanelo go hlokomela batswadi ba rena? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 5.16 Ge batswadi ba sa fiwe tlhokomelo ya maleba, ba ka išwa kae? (1)

- 5.17 O bona Mašilo le Morathoagwe ba tla godišwa ke bomogatšamalomeabona gabotse? Efa kgopolo ya gago. (2)
- 5.18 Go bitša batho badiidi ga se taba ye botse. A le wena o e bona bjalo? Tiiša goba o ganetše kgopolo ye. (2)

Setsopolwa D

Ga re tsebe gore le la nankhono molato wa boSefala o tla kae ka gore ge e le ya Sefala melato e dio namelana ka godimo, e dira mankutukutu godimo ga gagwe. Ge e le ditonki Mmasefala o šetše a rekišitše tše pedi a sela tala, e nngwe e hwile, gomme ka mo go bonalago ka gona le tšona tšeo tša go šala o tla sela tlala ka tšona. MmaSefala o na le bana ba bararo ka wa lesea. Goba ditonki di tla re go fela a no dula a bolawa ke tlala, goba o tla re go bona tlala a boela gagabo go nyaka thušo – ga re tsebe. Ka mkgwa wa Mmasefala a laodišago ka gona Sefala o tla dula lebaka le letelele gona kua boyabanna. Ba tlo dula nako e telele weithinthrae ba sa nyaka direkhoto tša bona, gomme ge dipampiri di boile, di re ba hwetšwa molato, ba tlo ahlolelwa lebaka le letelele tšhankaneng. Go fihlela neng? Ga go tsebe motho. Go tseba mang?

- 5.19 O bona go swanelegile gore motho a ahlolelwe melato yeo a sego ya gagwe? Thekga karabo ya gago. (2)
- 5.20 Ke ka lebaka la eng MmaSefala a rekišitše ditonki tše PEDI. (1)
- 5.21 Ke ditonki tše kae tšeo di hwilego? (1)
- 5.22 Ge e be e le wena MmaSefala o be o tla dirang mohla ditonki di fela? (1)
- 5.23 Na Sefala o ile kae le gona ka lebaka la eng? (2)
- 5.24 Ke ka lebaka la eng Sefala a tla dula lebaka le letelele kua weithinthrae? (1)
- 5.25 Ge e be e le wena MmaSefala o bona gore Sefala o tla dula lebaka le letelele moo a ilego o be o tla dirang? Efa kakanyo ya gago. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA E: [40]

PALOMOKA (2x40) 80